

Agenda Erfgoed 2024 – 2030

Gemeente Woerden

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	blz. 3
1. De opgave uit de omgevingswet	blz. 5
2. Erfgoed in de fysieke leefomgeving	blz. 8
2.1 Archeologisch erfgoed	blz. 9
2.2 Gebouwd en aangelegd erfgoed	blz. 11
2.2.1 Omgevingsvergunning	
2.2.2 Religieus erfgoed	
2.2.3 Verduurzaming historische gebouwen	
2.3 Groen erfgoed	blz. 17
2.3.1 Groen erfgoed in het cultuurlandschap (landschappelijk erfgoed)	
2.3.2 Groen erfgoed binnen de kernen	
2.4 Actuele onderwerpen	blz. 20
2.4.1 Energietransitie	
2.4.2 Erfgoeddeal	
2.4.3 Wateropgaven	
3. Het Verhaal van Woerden – immaterieel erfgoed	blz. 22
4. Beleving, participatie en draagvlak	blz. 26
5. Actieplan 2024 – 2030	blz. 29
6. Organisatie en financiën	blz. 31
6.1 Capaciteit	
6.2 Financiën	
Bijlagen	
1. Wet en regelgeving	blz. 32
Bronnen	blz. 33

Colofon:
Woerden, januari 2024

Penvoerder namens cluster Erfgoed: Carolien van Dam
Foto's: Carolien van Dam

Inleiding

Historie is een kernwaarde van Woerden¹ – zowel in de Omgevingsvisie als in het Merkpaspoort dat gebruikt wordt voor Recreatie & Toerisme. Woerden is trots op haar historie. Maar als we deze rijkdom willen behouden, dan moeten we daar ook in investeren. Zeker in deze tijd waarin energietransitie, duurzaamheid en landbouwtransitie veel aandacht vragen, moet de zorg voor het erfgoed ook extra aandacht krijgen. Het huidige beleid dateert uit 2008 en is sterk verouderd.

Erfgoed in de vorm van archeologie, gebouwen, structuren, landschappen, tradities, objecten en verhalen zijn de basis van de identiteit van onze gemeente. Erfgoed is van belang voor diverse beleidsterreinen. De aanstaande Omgevingswet verplicht de gemeente tot het opstellen van een omgevingsvisie waarin specifiek wordt ingegaan op cultureel erfgoed.

Met de aanwijzing van de Germaanse Limes tot Unesco Werelderfgoed hebben we extra taken gekregen qua bescherming en uitdraging.

Sowieso is het belang van het vertellen van verhalen en immaterieel erfgoed pas de laatste jaren steeds belangrijker geworden.

De Gemeente Woerden ontving in november 2022 de 'Wegwijzer voor de toekomst' van het Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht (STAMU). Een vierjaarlijkse monitor in opdracht van de provincie met handvatten qua erfgoedbeleid.

Daarnaast heeft ook de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed een twee jaarlijks onderzoek verricht naar hoe de gemeente er voor staat met betrekking tot archeologie en monumentenzorg. De Wegwijzer is een nadere uitwerking van het laatstgenoemde rapport.

In beide monitorrapportages scoort Woerden onvoldoende op het gebied van Erfgoedbeleid en capaciteit.

Deze rapportages zijn voor ons aanleiding om op papier te zetten waar wij nu staan en wat onze ambities voor de komende jaren zijn. We maken voor een ieder duidelijk hoe rijk we aan erfgoed zijn en hoe we deze rijkdom kunnen beschermen en uitdragen; dat erfgoed een kans en een afweging is bij opgaven voor de toekomst en wat we de komende jaren willen doen.

Bij het actieplan is gekeken naar urgentie, nut en noodzaak, maar ook naar beschikbare en benodigde capaciteit en budget.

De Stichting Hugo Kotestein, Stichts-Hollandse Historische Vereniging (SHHV) en Stadsmuseum Woerden zijn vooraf om onderwerpen gevraagd voor de Agenda Erfgoed en zij zijn gevraagd om op de concept versie te reageren.

Wat is erfgoed?

De Erfgoedwet uit 2016 definieert cultureel erfgoed als:

"uit het verleden geërfde materiële en immateriële bronnen, in de loop van de tijd tot stand gebracht door de mens of ontstaan uit de wisselwerking tussen mens en omgeving, die mensen, onafhankelijk van het bezit ervan, identificeren als een weerspiegeling en

¹ Onder Woerden wordt de gemeente Woerden verstaan met al haar kernen: Harmelen, Kamerik, Woerden en Zegveld.

uitdrukking van zich voortdurend ontwikkelende waarden, overtuigingen, kennis en tradities, en die aan hen en toekomstige generaties een referentiekader bieden”.

Het erfgoed in de fysieke leefomgeving valt uiteen in drie categorieën of facetten:

Archeologisch erfgoed

Bekende en nog onbekende in de bodem bewaarde sporen en resten van menselijke aanwezigheid in het verleden. Dit wordt ook wel het „bodemarchief” genoemd.

Gebouwd en aangelegd erfgoed

Historische gebouwen, bebouwingsensembles, stads- en dorpsgezichten, parken en begraafplaatsen en dergelijke. Er wordt ook wel gesproken van „bouwhistorie of historische stedenbouwkunde”.

Erfgoed in het cultuurlandschap (landschappelijk erfgoed)

Het historische cultuurlandschap en elementen hiervan, onder meer wegen- en verkavelingspatronen, aardkundige zaken, beplanting en sporen van vroeger grondgebruik.

In dit document gaan wij ook in op:

immaterieel erfgoed. Immaterieel erfgoed is 'levend erfgoed'. Het omvat sociale gewoonten, voorstellingen, rituelen, tradities, uitdrukkingen, bijzondere kennis of vaardigheden die gemeenschappen en groepen (en soms zelfs individuen) erkennen als een vorm van cultureel erfgoed.

Roerend erfgoed. Bijvoorbeeld kunst in een museum of vervoersmiddelen uit het verleden (mobiel erfgoed).

Maritiem erfgoed. Erfgoed dat een relatie heeft met water. Zowel onder water als op het land. Dit erfgoed bestaat niet alleen uit scheepswrakken, maar ook uit havens, kades, bruggen, waterwegen en zelfs pakhuizen.

In de tekst worden diverse kleurvlakken gebruikt. De betekenis hiervan is:

Grijs – tekst uit het rapport van de STAMU 'Wegwijzer van de toekomst'

Blauw – belangrijke passages

Perzik – quotes algemeen

Groen – acties/urgentie

Erfgoedwijsheid is een dynamische kijk op erfgoed met sporen uit het verleden die we als samenleving de moeite waard vinden om te bewaren en voor nu en de toekomst betekenis geven. Mensen kunnen er verschillend tegen aan kijken, er verschillende belangen bij hebben én dus ook verschillende emoties voelen. De waarde van erfgoed is dynamisch en afhankelijk van de mensen die je erover spreekt. Erfgoed kan daarom ook schuren en soms ongemakkelijk voelen, maar juist dat tekent de waarde.

1. De opgave uit de omgevingswet

UIT WEGWIJZER – STAMU 2022

Erfgoedbeleid

Het is van belang om een gemeentelijk erfgoedbeleid op te stellen. Een breed en integraal beleid voor de lange termijn geeft beter richting aan en duidelijkheid voor de gemeente en inwoners. Dit is zinvol gelet op de integrale benadering en afweging onder de Omgevingswet van de verschillende onderdelen uit de fysieke leefomgeving, waaronder cultuurhistorie. Vervolgens kan het erfgoedbeleid dienen als nadere uitwerking of verlengstuk van de omgevingsvisie van juni 2022. Het biedt daarnaast kansen om de cultuurhistorie beleidsmatig integraal te verweven met de actuele ontwikkelingen en ruimtelijke opgaven zoals de woningbouw, energietransitie en klimaatadaptatie.

Onder de Omgevingswet moeten alle gemeentelijke monumenten geregistreerd staan in het omgevingsplan om daarvoor rechtsgeldig deze status te hanteren. Het is daarom voor de gemeente van belang om hiervoor zo snel mogelijk een gemeentelijk erfgoedregister op te stellen.

Omgevingsvisie en omgevingsplan

Het omgevingsplan is de plek waar vanaf 2023 alles geregeld wordt over erfgoed in de fysieke leefomgeving. Of het nu gaat om object gerichte monumentenzorg, de 'Omgeving van het monument', gebiedsgerichte erfgoedzorg, welstand, archeologie of cultuurhistorie in het landschap. Het is daarom van belang om vanuit erfgoed veel aandacht te schenken aan de ontwikkeling en een juiste werking van het omgevingsplan. Vooral de wettelijke verplichting om rekening te houden met de 'Omgeving van het monument' vormt een belangrijk aandachtspunt.

Het is daarnaast van belang om alle cultuurhistorische waardevolle zaken (waaronder ook beeldbepalende panden) die zijn geïnventariseerd en vastgelegd op de cultuurhistorische waardenkaart te verankeren in het omgevingsplan.

Gemeentelijk beleid en regels

Op het gebied van landschap valt winst te behalen door het LOP (Landschap Ontwikkelingsplan) of onderdelen daarvan te actualiseren. Daarbij is van belang het cultuurhistorisch groen ook mee te nemen.

Woerden kent de volgende beleidsstukken:

- Monumenten nota 2008 – 2013 Ankerpunten in de historische omgeving
- Subsidieverordening instandhouding gemeentelijke monumenten 2010
- Landschapontwikkelingsplan 2011
- Beschermd bomenlijst en bomenreglement
- Cultuurhistorische Waardenkaart (CHWK) vastgesteld in 2020
- Archeologische beleidskaart 2022
- Erfgoedverordening Woerden 2023

In de **omgevingsvisie** (vastgesteld 2022-06-09) staat hoe we de leefomgeving ontwikkelen, zodat iedereen in Woerden goed kan blijven wonen, werken, leren en ontspannen. De omgevingsvisie vervangt de structuurvisie. Stukken zijn te vinden op de website www.ruimtelijkeplannen.nl

In opmaat naar de Omgevingsvisie heeft de gemeente Woerden het Waardenkader vastgesteld. Het Waardenkader beschrijft de kernkwaliteiten van Woerden en waar de gemeente voor staat. Het gaat over de identiteit van de gemeente waarmee Woerden zich op ruimtelijk gebied onderscheidt van andere gemeenten. Het Waardenkader schetst vervolgens de uitgangspunten, waarden en inrichtingsprincipes van de Omgevingsvisie.

Cultuurhistorie

De rijke cultuurhistorie van onze gemeente is zichtbaar in de historische binnenstad met zijn vele monumenten en het polderlandschap met de cope-verkaveling. De Limes (die sinds 2021 de status heeft van UNESCO Werelderfgoed) en de Hollandse waterlinie zijn nog steeds zichtbaar in het landschap. Ook met evenementen zoals de Koeiemart wordt de geschiedenis zichtbaar en beleefbaar.

Wij vinden de cultuurhistorische waarden in de gemeente Woerden en het omliggende landschap belangrijk voor onze identiteit. Dit erfgoed willen we behouden, benutten en ontwikkelen door oog te hebben voor de instandhouding en bereikbaarheid ervan voor onze inwoners en toeristen

Landschap van het Groene Hart

Het weidse landschap van de gemeente Woerden in het Groene Hart is van grote betekenis voor de identiteit en vitaliteit van de gemeente Woerden. Het landschap is geen statisch gegeven maar een levend systeem dat zich voortdurend aanpast. Tegenwoordig vormt het een bron voor recreatie, toerisme, agrarische activiteit en landschapsbeleving.

Ook in de toekomst spelen er nieuwe ontwikkelingen die het gebruik en de beleving van het landelijk gebied zullen veranderen. Denk aan zaken als bodemdaling, de energietransitie, de druk vanuit de stedelijke omgeving om te wonen en te recreëren en de transitie naar een circulaire landbouw. De gemeente Woerden herkent kansen om deze opgaven toekomstbestendig op te lossen.

(Omgevingsvisie Woerden – juni 2022)

Voor een goede ruimtelijke ordening dienen alle belangen die effect hebben op de kwaliteit van de ruimte integraal te worden afgewogen, inclusief de cultuurhistorische waarden.

De gemeente is verplicht een beschrijving op te nemen van de wijze waarop met in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden, het werelderfgoed en in de grond aanwezige of te verwachten monumenten rekening is gehouden (Besluit kwaliteit leefomgeving, Bkl, art. 5.130 en art. 5.131). Dat betekent dat gemeenten een analyse moeten maken van de cultuurhistorische waarden in het gebied en daar conclusies aan verbinden die in het **omgevingsplan** verankerd kunnen worden.

Wanneer bij het opstellen van het omgevingsplan voldoende aandacht wordt besteed aan de cultuurhistorische waarden in het plangebied kunnen deze bij nieuwe ontwikkelingen tijdig en op structurele basis worden meegewogen. Dat biedt helderheid en zekerheid aan de burgers, initiatiefnemers en belanghebbenden.

Nota Omgevingskwaliteit

Vanaf januari 2024 wordt de nieuwe omgevingswet ingevoerd en zal de Commissie Ruimtelijke kwaliteit & Erfgoed worden vervangen door een Commissie Omgevingskwaliteit.

De minimale wettelijke taak van de gemeentelijke adviescommissie is het uitbrengen van advies over de aanvragen om een omgevingsvergunning voor een rijksmonumentenactiviteit met betrekking tot een gebouwd of aangelegd rijksmonument, met uitzondering van archeologische monumenten. Een bredere taakstelling is ook mogelijk, zoals de huidige taakstelling van de Commissie Ruimtelijke kwaliteit & Erfgoed.

Bij cultuurhistorische waarden gaat het over sporen, objecten en structuren die onderdeel uitmaken van onze leefomgeving en een beeld geven van een historische situatie of ontwikkeling.

De afgelopen jaren is veel aandacht besteed aan het inventariseren van waarden. Zo is de Cultuurhistorische Waardenkaart vastgesteld en zijn vervolgens ook polderbeschrijvingen gemaakt. Ook zijn de Archeologische Waarden (verwachtingskaart) geactualiseerd.

Er is een regionale landschapsbiografie opgesteld in opdracht van het bestuurlijk platform Groene Hart. www.bestuurlijkplatformgroenehart.nl/documenten/groene-hart-biografie

Ook het HDSR heeft op een digitale kaart de sporen van 900 jaar waterbeheer vastgelegd.

<https://hdsr.maps.arcgis.com/apps/AttachmentViewer/index.html?appid=d396174fb5be498e9939c798b490eef3>

Nu is het zaak deze waarden te verankeren in de nog op te stellen omgevingsplannen.

Met de komst van het omgevingsplan is het niet zinvol nu het landschapsontwikkelingsplan te actualiseren. Dit moet onderdeel uit gaan maken van het omgevingsplan.

ACTIES/URGENTIE - OMGEVINGSWET – FYSIEKE LEEFOMGEVING

- 2023 Erfgoedverordening vaststellen in samenhang met inwerkingtreding Omgevingswet (gedaan)
- 2023 Verordening commissie Ruimtelijke kwaliteit en Erfgoed vaststellen in samenhang met inwerkingtreding Omgevingswet (gedaan)
- Gemeentelijk erfgoedregister opstellen conform het nog op te stellen landelijke format
- Cultuurhistorische Waardenkaart karakteristieke objecten beschermen via erfgoedverordening (inhoudelijke aanpassing). Uiteindelijk deze regels implementeren in het omgevingsplan.

hectometerpaaltje uit 19^e eeuw

2. Erfgoed in de fysieke Woerdense leefomgeving

Uit WEGWIJZER – STAMU 2022

Erfgoed is kwetsbaar. Als het beschadigd raakt of verdwijnt, dan is het 'authentieke' ook echt weg en kan het niet meer ongedaan gemaakt. Het is dan ook belangrijk om hierop pro-actief toezicht te houden en indien nodig hierop te handhaven.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de Woerdense situatie. Zoals eerder aangegeven valt het erfgoed in de fysieke leefomgeving uiteen in drie categorieën of facetten:

Archeologisch erfgoed

Bekende en nog onbekende in de bodem bewaarde sporen en resten van menselijke aanwezigheid in het verleden. Dit wordt ook wel het „bodemarchief“ genoemd.

Gebouwd en aangelegd erfgoed

Historische gebouwen, bebouwingsensembles, stads- en dorpsgezichten, parken en begraafplaatsen en dergelijke. Er wordt ook wel gesproken van „bouwhistorie of historische stedenbouwkunde“.

Erfgoed in het cultuurlandschap (landschappelijk erfgoed)

Het historische cultuurlandschap en elementen hiervan, onder meer wegen- en verkavelingspatronen, aardkundige zaken, beplanting en sporen van vroeger grondgebruik.

Rijksmonumenten	111	
Gemeentelijke monumenten	142	
Archeologische monumenten	2	Castellum + kasteel Wulverhorst
Rijksbeschermd gezicht	1	Kamerikse Wetering
Werelderfgoed UNESCO	1	Germaanse Limes met Castellum Laurium als kernzone en omgeving als bufferzone
Nationaal landschap	1	nationaal landschap Groene Hart

2.1 Archeologisch erfgoed

De ondergrond herbergt een rijk bodemarchief dat tot het collectief geheugen van een dorp, stad of gemeente en haar inwoners behoort. Dit bodemarchief is voor het grootste deel van de geschiedenis de enige bron om tot kennis te komen en daarom van groot belang. Tegelijk is dit bodemarchief beperkt voorradig en kwetsbaar.

Opgavingen kunnen nooit over gedaan worden. In wetgeving is vastgelegd dat gemeenten zorg dragen voor archeologische waarden. Om daar invulling aan te geven moeten gemeenten een eigen archeologiebeleid ontwikkelen.

In de Erfgoedwet is bepaald dat de eerste dertig centimeter zijn vrijgesteld van verplichting tot archeologisch onderzoek, waterbodems uitgesloten. Het argument is dat deze bodemlaag doorgaans niet meer intact is. Grondsporen zijn dan niet meer leesbaar, maar er kunnen wél vondsten aanwezig zijn. Het zoeken naar vondsten (aardewerk, glas, vuursteen, metaal, etc.) door particulieren is op en in deze bodemlaag daarom toegestaan, mits vondsten worden gemeld.

Het is verboden op archeologische monumenten en op terreinen waar archeologisch onderzoek wordt uitgevoerd.

Archeologie beleid Woerden

Door eigen gemeentelijk archeologiebeleid vast te stellen mag de gemeente afwijken van de algemene onderzoek verplichting uit de Erfgoedwet. De Erfgoedwet schrijft voor dat bij initiatieven groter dan 100 m2 en waarbij de bodem dieper wordt geroerd dan 30 cm beneden maaiveld het archeologisch belang afgewogen moet worden. Via het archeologiebeleid wordt beargumenteerd afgeweken van deze grenzen. In sommige gebieden geldt een strenger regime, bijvoorbeeld bij het UNESCO werelderfgoed en bij vastgestelde archeologische vindplaatsen. En in sommige gebieden geldt een minder streng regime, bijvoorbeeld in het buitengebied.

Het gemeentelijk archeologiebeleid en de bijbehorende beleidskaart zijn op 13 oktober 2022 vastgesteld door de gemeenteraad van Woerden. Vanaf die datum is het oude beleid uit 2010 buitenwerking gesteld, evenals de vrijstellingsregeling voor kleine plangebieden.

In de Omgevingsplannen moet dit verankerd worden.

Werelderfgoed

De Neder-Germaanse Limes door Nederland en Duitsland is werelderfgoed sinds 2021. Deze noordelijke grens van het Romeinse Rijk heeft circa drie eeuwen dienst gedaan. De Limes telt in Nederland 19 archeologische vindplaatsen, verspreid over 12 gemeenten in de provincies Gelderland, Utrecht en Zuid-Holland en is daarmee het grootste archeologische monument van Nederland.

Veel informatie en activiteiten zijn te vinden op de website www.romeinen.nl

De gemeente heeft in december 2022 een Individueel Management Plan vast gesteld. Hierin wordt beschreven hoe wij met dit bijzondere erfgoed om willen gaan qua beschermen en uitdragen en wie onze partners hierbij zijn.

Behoud	Kernzone en bufferzone t.z.t. opnemen in omgevingsverordening/-plan	Gemeente
	Vergroten kennis bij collega's,	Gemeente

	keten partners, nutsbedrijven	
	monitoren	Nederlandse Limes samenwerking (NLS)
Kennis	kennisontwikkeling	Gemeente, NLS, provincie
Beleving/begrip	Samenhangend interpretatiekader	Gemeente met lokale erfgoedpartners
	promotie	Gemeente, Woerden Marketing, lokale erfgoedpartners
	Beleving	Gemeente met lokale erfgoedpartners
Educatie		LEU, KUVVO, SHHV
Presentatie		Gemeente met lokale erfgoedpartners
Samenleving	2040 – 2000 jaar Castellum Laurium	Gemeente met lokale erfgoedpartners

Zonnevelden en windturbines

Op het eerste gezicht lijkt een zonneveld of windturbine van weinig invloed op het archeologische erfgoed, maar niets is minder waar. De kabels of transformatorkasten van zonnevelden kunnen een behoorlijke negatieve impact hebben op archeologische waarden, zowel tijdens de aanleg als bij het toekomstig verwijderen ervan. Bij de aanleg van een windturbine(park) zorgen de funderingen van een windturbine en aanrijdroutes voor bodemverstoring. Bij het zoeken naar geschikte locaties is dat daarom van groot belang ook te kijken naar de archeologische waarden, zodat aantasting kan worden voorkomen dan wel geminimaliseerd. In het kenniskatern zonne-energie van de RCE staat dat de impact van zonnevelden op het archeologisch erfgoed nog onbekend is en in de komende jaren zal moeten worden onderzocht.

www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/energie-en-landschap/eisen-vanuit-het-erfgoed/impact-van-energiemaatregelen-op-archeologie)

Om straks goed per polder te kunnen onderbouwen waar zon- of windenergie opgewekt kan worden, moet een goede afweging worden gemaakt. Voor deze onderbouwing zijn verschillende puzzelstukjes nodig:

- Waarderingskaart provincie
- Archeologische Waardenkaart
- Cultuurhistorische Waardenkaart met cultuurhistorische beschrijvingen
- Landschapsbeleving vanuit recreant
- Etc.

Over de polders straks meer bij het onderdeel landschappelijk erfgoed 2.3

Detector

Op basis van de Erfgoedwet wordt metaaldetectie als hobby gedoogd. Wel zijn er een aantal voorwaarden: er moet toestemming zijn van de grondeigenaar, er mag niet dieper gezocht worden dan 30 cm, vondsten moeten worden gemeld en er mag niet gezocht worden op archeologische monumenten en op locaties waar archeologisch onderzoek in uitvoering is. Een gemeente mag afwijken van de Erfgoedwet door bepalingen op te nemen in de APV waarin metaaldetectie wordt verboden. Op dit moment heeft de gemeente Woerden een detectorverbod opgenomen in de APV. Dit betekent dat mensen alleen met toestemming van de gemeente mogen zoeken met een metaaldetector. Op basis van voortschrijdend inzicht is in de gemeente Woerden de keuze gemaakt om het detectorverbod niet op te nemen in het omgevingsplan. Door het project Portable Antiquities of the Netherlands (PAN) is het melden van vondsten veel eenvoudiger geworden. Verschillende verenigingen waarin hobby zoekers verenigd zijn wijzen actief op de regelgeving en stimuleren actief dat vondsten gemeld worden. Op deze manier zijn hobby zoekers een aanwinst voor de kennisopbouw over archeologische vindplaatsen in

de gemeente. Daarbij werd ook onder het verbod wel degelijk gezocht, maar werden vondsten niet gemeld uit angst voor boetes. Daarmee is potentiële kennis verloren gegaan. Door het verbod per 1 januari 2024 te laten verlopen hopen we op een betere samenwerking met actieve hobby zoekers in de gemeente Woerden.

Vondsten

Vind je iets in de bodem van de provincie Utrecht en weet je niet wat het is, zoek dan contact met het Meldpunt Archeologie. De medewerkers van het meldpunt onderzoeken wat de vondst is en helpen bij de registratie ervan. Bij het Meldpunt Archeologie kunnen zowel individuen als archeologische werkgroepen terecht.

Stuur een mail naar meldpunt.archeologie@landschapergoedutrecht.nl of bel 030 220 5534

Het meldpunt zorgt voor de registratie van de vondsten in het Landelijke Informatie Systeem Archis3 en de Europese Database PAN (Portable Antiquities of the Netherlands). De archeologen van het meldpunt helpen ook bij de bekendheid van de vondsten via de publiciteit en een verhaal op geschiedenisplatform [UtrechtAltijd](https://www.utrechtaltijd.nl).

ACTIES /URGENTIE – ARCHEOLOGISCH ERFGOED

- Archeologische beleidskaart juridisch bindend maken via parapluplan
- er is meer aandacht nodig op het gebied van communicatie zodat iedereen de waarden van zijn gronden kent en de daarbij behorende regels.
- Er is meer toezicht en handhaving nodig om verstoring van de archeologische waarden te voorkomen. De aanlegvergunning is de enige grondslag om handhavend op te kunnen treden bij archeologie; dit heeft een lage prioriteit in het VTH beleidsplan. Andere keuzes hebben consequenties voor de benodigde uitvoeringscapaciteit.

17^e eeuwse schoen gevonden in Zegveld

2.2 gebouwd en aangelegd erfgoed

Rijksmonumenten zijn van algemeen belang en Gemeentelijke monumenten zijn meer van plaatselijk- of regionaal belang.

Maar ook beeldbepalende en karakteristieke panden verdienen extra aandacht. Beoordelen van deze categorie maakt ook onderdeel uit van de taak van de commissie Ruimtelijke kwaliteit en erfgoed. De kaders hiervoor worden vastgelegd in de nota Omgevingskwaliteit.

Belangrijke websites:

www.rijksmonumenten.nl

www.monumentenregister.cultureelerfgoed.nl

www.monumenten.nl

UIT WEGWIJZER – STAMU 2022

Het is zinvol om de gemeentelijke monumentenlijst te actualiseren waardoor de lijst een evenwichtig en representatief overzicht geeft van de historische bebouwing door de tijd heen die bepalend is voor de identiteit van de gemeente Woerden.

Indien panden niet op de gemeentelijke monumentenlijst staan, kunnen we ze niet beschermen tegen verbouwingen waarbij waarden verloren gaan of zelfs sloop. Bij de inventarisaties voor de Cultuur Historische Waardenkaart bleek dat er 40 objecten zijn die een plek verdienen op de gemeentelijke monumentenlijst. De lijst moet een goed beeld geven qua tijdsvakken en functies. Ook jongere monumenten verdienen een plek op de lijst.

De gemeentelijke monumentenlijst stopt qua bouwjaren nu veelal halverwege de twintigste eeuw. Een flink deel van onze leefomgeving is gebouwd na WO II (de wederopbouw) woningen, kantoren, winkelcentra, kerken, recreatiegebieden, scholen, kunst in de openbare ruimte, et cetera. Het is verweven met onze geschiedenis en bepaalt onze persoonlijke en gezamenlijke identiteit. De gebouwen en complexen uit de periode 1965-1990 worden Post65 erfgoed genoemd en zij vragen nu om renovatie, aanpassing en verduurzaming.

Staatssecretaris Gunay Uslu heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) de opdracht gegeven om een aanwijzingsprogramma voor de periode 1965 – 1990 op te starten. Vanwege de grote ruimtelijke opgaven waar Nederland anno 2023 voor staat en de impact daarvan op het erfgoed, is door de staatssecretaris besloten dat een aanwijzingsprogramma Post 65 nu nodig is. <https://post65.nl/>

Wat landelijk geldt, geldt ook lokaal. Het inventariseren en plaatsen van nieuwe gemeentelijke monumenten is als actie benoemd in deze Agenda Erfgoed.

Erfgoed kan bijdragen aan inventieve oplossingen voor ruimtelijke, sociaaleconomische en maatschappelijke opgaven. Door het verhaal van de plek te onderzoeken en te doorgronden kan ontwerp een zinvolle en herkenbare nieuwe laag en betekenis toevoegen. Erfgoed verhoogt zo de ruimtelijke kwaliteit. Ook kunnen oude technieken een hernieuwde, innovatieve toepassing krijgen.

2.2.1 Omgevingsvergunningverlening

Sinds 2010 is het vergunningenstelsel voor gebouwd erfgoed en archeologie (vallend onder het overgangsrecht van de monumentenwet richting de Omgevingswet) onderdeel van de Wabo. De gemeente heeft een belangrijke verantwoordelijkheid voor de

monumentenzorg. Het is onze taak om eigenaren en beheerders van monumenten te informeren en te begeleiden bij een eventuele wens tot wijziging van het monument. Elk monument is anders en maatwerk is vereist. Een eigenaar vraagt misschien maar een of twee keer in zijn leven een vergunning aan en heeft begeleiding nodig bij deze vaak complexe en specialistische materie. Het gaat hierbij zowel om advies voor de verbouwing als advies bij het aanvragen van de vergunning en verkrijgen van eventuele subsidies. Daarom zijn korte lijnen en een vast aanspreekpunt van belang. Dit is de deskundige monumentenmedewerker. Het is aan de gemeente om achter de schermen tot een integrale visie op het verzoek van de eigenaar te komen en deze eenduidig te communiceren.

Goed om te weten:

- Gewone onderhoudswerkzaamheden, waarbij vorm, kleur, detaillering en materiaal niet wijzigen zijn vergunningsvrij. → altijd goed om even te checken bij de monumentenambtenaar.
- De onroerende onderdelen (zowel exterieur als interieur) zijn wettelijk beschermd als deel van een monument.
- Een eigenaar is verplicht het monument in stand te houden. Dit staat in de Erfgoedwet.

Door in een vroeg stadium bouwhistorisch onderzoek te laten doen, voorafgaand aan de planvorming, wordt duidelijkheid verschaft aan de initiatiefnemer en ontwerper van de plannen met welke waardevolle onderdelen rekening gehouden moet worden. Bouwhistorisch onderzoek (in opdracht van de aanvrager) voorkomt dat door gebrek aan kennis waardevolle onderdelen worden aangetast en historische elementen verloren gaan. Inzicht in de bouwhistorische waarde van een object en de specifieke onderdelen vormt de basis voor de besluitvorming bij ontwikkelingen en omgevingsvergunningsaanvragen. Niet in alle gevallen is dit bij de beoordeling van bouwplannen een vereiste, bijvoorbeeld niet bij kleinschalige ingrepen aan overduidelijk niet-historische onderdelen.

Bij rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten is bouwhistorisch onderzoek nodig tenzij de Commissie Ruimtelijke kwaliteit en Erfgoed anders oordeelt.

De afweging of bouw- en cultuurhistorisch onderzoek nodig is, wordt gemaakt door de behandelende ambtenaar of door de Commissie Ruimtelijke kwaliteit en Erfgoed.

N.B. Er is onderscheid tussen cultuurhistorisch onderzoek (bij ruimtelijke ontwikkelingen), bouwhistorisch onderzoek (bij verbouwing en monumenten), archeologisch onderzoek (bij bodemverstoringen) en tuinhistorisch onderzoek (bij beschermde parken e.d.)

Erfgoed is kwetsbaar. Als het beschadigd raakt of verdwijnt, dan is het 'authentieke' ook echt weg en kan het niet meer ongedaan worden gemaakt. Het is dan ook belangrijk om toezicht en handhaving op erfgoed afdoende prioriteit te geven in de integrale handhavingsnota en het onderliggende uitvoeringsprogramma.

Belvédère

In diverse bestemmingsplannen is de zogenoemde Belvédère regeling opgenomen.

De gemeente kan medewerking verlenen aan een herbestemming van een cultuurhistorisch bijgebouw. Bijvoorbeeld door er een woonbestemming aan te geven. De gemeente wil met deze regeling uitvoering geven aan het credo 'behoud door ontwikkeling'.

Bij het wijzigen van het omgevingsplan moet deze regeling geëvalueerd worden op de praktische en juridische uitvoerbaarheid.

2.2.2 Religieus erfgoed

Van 2014 tot 2016 heeft het Rijk met de Agenda Toekomst Religieus Erfgoed een verkenning gedaan naar de problematiek en de aard en omvang van de ontkerkelijking en het leeg komen van vele kerken en kloosters. Hieruit is het programma Kerkenvisie ontstaan dat een handreiking biedt om na te denken over de toekomst van het religieuze erfgoed in brede zin. Kerken, gebedshuizen en kloosters hebben in veel gevallen niet alleen een grote cultuurhistorische waarde, maar vormen ook een belangrijk onderdeel van de identiteit van een gemeente en hebben tevens een stedenbouwkundige en sociaal-culturele waarde. Ook het interieur met onroerende en roerende onderdelen is vaak monumentaal. Dat geldt ook voor de omgeving van de kerk, met groen erfgoed zoals een begraafplaats, zichtassen op de kerk, e.d.. Daarnaast vormt de exploitatie en de energierekening ook een actueel thema voor kerken. Op de website www.toekomstreligieuserfgoed.nl zijn diverse thema's terug te vinden met interessante informatie.

Woerden

In Woerden hebben in 2020 kennismakingsgesprekken plaatsgevonden met alle kerken. Naar aanleiding van deze gesprekken is de rapportage Kerkenlandschap Woerden vastgesteld. In 2022 is gevraagd wie behoefte heeft aan een vervolggerek. Tussentijds wordt informatie gedeeld over bijvoorbeeld de kerkenbeurs en interessante webinars.

In Harmelen is een bewonersinitiatief voor het onderhoud van de oude algemene begraafplaats aan de Leidsestraatweg. In Woerden geeft het Gilde Woerden rondleidingen over de begraafplaatsen. In Zegveld is recent het terrein rond de dorpskerk heringericht.

Sowieso zijn er in en rond de kerken veel vrijwilligers actief in het beheer van de kerken en buitenruimtes.

Dicht bij het religieus erfgoed is het funerair erfgoed: begraafplaatsen en grafmonumenten.

www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/begraafplaatsen-en-grafmonumenten/funerair-erfgoed

ACTIE - RELIGIEUS ERFGOED

- 2024 (en 2026) gesprekken voeren met kerken als daar behoefte aan is; tussentijds altijd bereikbaar voor een adviesgesprek.
- Kerken informeren over interessante bijeenkomsten RCE en andere organisaties

Lutherse kerk Woerden

2.2.3 Verduurzaming historische gebouwen

Verduurzaming van historische gebouwen en monumenten is meestal goed mogelijk maar kent ook beperkingen, gelet op behoud van cultuurhistorische waarden en ruimtelijke kwaliteit. De uitgangspunten van de landelijke Routekaart verduurzaming monumenten kunnen hierbij een goede wegwijzer vormen. Deze zijn te raadplegen op www.duurzaamerfgoed.nl

Waar aanvankelijk werd gedacht dat verduurzaming bij monumenten niet mogelijk was, wordt tegenwoordig in veel gevallen het tegendeel bewezen. Wel vraagt het om de specifieke denkwijze van duurzame monumentenzorg (DuMo).

Een DuMo-adviseur kan advies geven over de te nemen energiebesparende maatregelen. Een duurzaamheidsadvies is een goed hulpmiddel om samen te kijken naar de mogelijkheden die er in het monument toepasbaar zouden kunnen zijn, waarbij de monumentale waarden in acht worden genomen. Het Nationaal Restauratiefonds is een samenwerking aangegaan met een aantal DuMo-adviseurs die volgens de uitvoeringsrichtlijnen van de Stichting Erkende Restauratiekwaliteit (ERM) werken. Meer informatie op www.restauratiefonds.nl

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) heeft sinds 2020 een versoepeling van hun adviesrichtlijn ten aanzien van zonnepanelen op rijksmonumenten doorgevoerd. Zo is het nu onder bepaalde condities mogelijk om ook zonnepanelen in het zicht te plaatsen. Een belangrijk aspect bij de interne richtlijn van de RCE is dat een eigen gemeentelijk beleid ten aanzien van zonne-energie op daken van rijksmonumenten voorgaat op de algemene uitgangspunten van het Rijk.

Bij de ontwikkeling van maatwerkregels voor zonne-energie op monumenten of in beschermde gezichten is het van belang om het pand of het gezicht en haar cultuurhistorische waarden centraal te stellen en vandaaruit te bekijken welke ruimte er is voor zonne-energie op het dak of in de aanleg zonder dat daarmee de waarden verloren gaan of onevenredig worden aangetast.

ACTIES/URGENTIE – GEBOUWD ERFGOED

TOEZICHT EN HANDHAVING

- handhaving op erfgoed afdoende prioriteit te geven in de integrale handhavingsnota en het onderliggende uitvoeringsprogramma. Kanttekening: er is sprake van een beperkte uitvoeringscapaciteit

AANWIJZING NIEUWE MONUMENTEN

- actualiseren gemeentelijke monumentenlijst (heroverwegen van de status van bestaande monumenten en ca. 45 objecten toevoegen)

DUURZAAMHEID EN ENERGIETRANSITIE

- monumenten eigenaren en organisaties als Duurzaam Woerden voorlichten en wijzen op mogelijkheid DuurzaamheidScan. Ook intern collega's meenemen in ontwikkelingen.
- 2024 gemeentelijke richtlijnen voor zonnepanelen of isolerende beglazing vaststellen

HISTORISCH ONDERZOEK

- Waar nodig cultuurhistorisch, bouwhistorisch en/of archeologisch onderzoek als start bij in ieder geval omgevingsplannen en grote projecten
- Toestemming vragen om het onderzoek te mogen gebruiken voor publieksbereik

Erfgoedpartners – beheer en behoud

Alle monumenteneigenaren

Monumenten eigenaren vinden beheer en behoud van hun pand belangrijk.

Stichting Hugo Kotestein

Stichting Hugo Kotestein zet zich in voor historisch erfgoed in Woerden, Montfoort, Harmelen, Kamerik, Reeuwijk, Bodegraven en Oudewater, midden in het groene hart van Holland. De stichting is vernoemd naar de 17e eeuwse Woerdense stadstimmerman, bouwmeester/aannemer en gemeenteraadslid Hugo Kotestein.

Alles van waarde is weerloos (Lucebert), zou het motto kunnen zijn van Hugo Kotestein: monumentale gebouwen die aangepast worden aan de eisen van de tijd, of gesloopt omdat dat goedkoper is dan renovatie, karakteristieke bomen die verdwijnen voor weg- of dijkherstel: het zijn jaarlijks honderden kleine en grote aantastingen van het erfgoed. Hugo Kotestein trekt waar nodig aan de bel en onderneemt actie in goed overleg met eigenaren, gemeenten, provincies en waterschappen.

Stichting Stadsherstel Woerden

Stichting Stadsherstel Woerden zet zich in voor het behoud van cultuurhistorisch waardevolle panden die in hun voortbestaan worden bedreigd. Sinds de oprichting doet de stichting dit door de aankoop en vervolgens restauratie/renovatie van waardevolle panden. De stichting verhuurt niet maar verkoopt het gerestaureerde pand. Daarnaast geeft de stichting advies als er vragen zijn over panden of elementen van gebouwen met een bijzondere functie of waarde.

Stadsmuseum Woerden

Stadsmuseum Woerden stelt zich ten doel het cultuurhistorisch erfgoed van de woongemeenschappen in de gemeente te bewaren en alle vormen van kunst bij een breder publiek te introduceren. Daarom exposeert, verzamelt en conserveert het objecten met betrekking tot lokale geschiedenis, folklore en kunst.

Regionaal Historisch Centrum (RHC)

Het RHC Rijnstreek en Lopikerwaard beschikt over een schat aan informatie over het verleden. Documentatie en de vaak eeuwenoude archieven vertellen u de geschiedenis van deze streek en de mensen die er leefden.

Het RHC voert de Archiefwet uit voor de aangesloten gemeenten en het hoogheemraadschap. Haar missie is burgers en bestuur te voorzien van betrouwbare historische informatie over het werkgebied op basis van archieven en collecties die zij beheert. Daarnaast waakt het RHC vanuit de inspectietaak over de duurzame toegankelijkheid van de archieven, zoals haar partners die vandaag de dag vormen.

Stichting Landgoed Bredius

Landgoed Bredius maakt zich sterk voor het behoud van de landschappelijke, natuurlijke en cultuurhistorische waarden en voor de versterking van dit gebied als een plek van rust, educatie, recreatie en ontmoeting.

2.3 Groen erfgoed

Groen erfgoed is de verzamelnaam voor historische groen aanleggen zoals tuinen, parken, woonwijken, verdedigingswerken, begraafplaatsen, buitenplaatsen en landgoederen. Cultuurlandschappen met door de mens beïnvloed groen zoals (hakhout-)bossen, houtwallen vallen ook onder de noemer Groen erfgoed.

2.3.1 Groen erfgoed in het cultuurlandschap (landschappelijk erfgoed)

Het landschap ligt aan de oorsprong van de manier waarop de kernen zich hebben ontwikkeld en vormt dan ook de basis voor de toekomstige ruimtelijke ontwikkeling. De hogere stroomruggen of oeverwallen van de Oude Rijn vormen de woonbasis, die teruggaat naar de Limes (grens) van het Romeinse Rijk, met een castellum (grensfort) ter hoogte van de huidige binnenstad. De strategische ligging gaf Woerden een belangrijke militaire functie, eerst als grensplaats, later als onderdeel van de Hollandse Waterlinie, waarvan de restanten van de vestingwerken nog steeds zichtbaar zijn rond de binnenstad. Ook de 'mobiliteits-as' van de snelweg A12 en het spoor volgen de oeverwal. Het historische jaagpad langs de Oude Rijn is tot op de dag van vandaag een aantrekkelijke recreatieve route.

Op de ontwikkeling van het omliggende landschap is de kleiwinning van invloed geweest rondom Woerden. Vanaf de 15e tot begin 20e eeuw werd er ten behoeve van de pan- en steenindustrie ten westen van de stad vrij uitgebreid klei afgegraven in de polders vlakbij en later ook verder van het stadscentrum. Men begon met afgraven vlak bij de steenplaatsen langs de Oude Rijn (bijv. de Steenkuilen, nu Prinsenlaan en omgeving, en het Oudeland en Tournoysveld, nu Leidsestraatweg en omgeving). Daarna ging men steeds verder naar het westen, zuiden en oosten om klei te winnen. Daardoor veranderde het agrarisch gebruik van akkerbouw naar veehouderij.

Het veenweidelandschap werd vanaf de vroege middeleeuwen geschikt gemaakt voor agrarisch gebruik, nadat het werd ontgonnen vanuit de linten middels het cope-stelsel. Grote delen van deze verkaveling behoren tot het meest gaaf bewaarde cope- gebied van Nederland. De landbouw heeft het karakteristieke open veenweidelandschap gecreëerd in een eeuwenlang proces van ontginnen, ontwateren, bewerken en beweiden. Dit heeft geleid tot een rijk geschakeerd landschap van weiden en sloten met een grote biodiversiteit en een hoge belevingswaarde. Aan de noordkant van Woerden, langs 's-Gravensloot en Geestdorp, is de oorspronkelijke structuur van de oeverwal herkenbaar met lommerrijke doorzichten naar het veenweidegebied.

Nog altijd is het verschil in hoogteligging en de bodemopbouw leidend voor ontwikkelingen. De oeverwal kent een grote dynamiek en stedelijke ontwikkeling, met de spoorlijn en de A12 als aanjagers. Dit wordt ook wel het "dynamische landschap genoemd". Het open veenweidegebied is het "trage landschap", waar landbouw, recreatie en natuur centraal staan. Van oudsher hebben hier minder ontwikkelingen plaatsgevonden. De laatste twee eeuwen zijn de contrasten en ruimtelijke verschillen tussen het veenweidegebied en de oeverwal geleidelijk aan minder geworden. De oeverwal tekent zich minder duidelijk af in het landschap dan in het verleden.

Door voort te bouwen op de specifieke karakteristieken van deze twee verschillende landschappen, bepaald door de mogelijkheden en beperkingen, behouden en versterken we de identiteit van Woerden. Zo vormt het landschap ook de basis voor de toekomstige

ruimtelijke ontwikkeling van de gemeente. Binnen beide landschappen zijn de opgaven verschillend. Op de stroomrug gronden is de opgave het landschap weerbaar te maken tegen de stedelijke dynamiek en tegelijk dienstbaar te laten zijn aan de behoeften van de stadsbewoners. In het veenweidelandschap liggen de opgaven bij bodemdaling, waterkwaliteit en opwek van duurzame energie, waarbij het verdienvermogen van de landbouw, als grootste gebruiker en beheerder van het landschap, op peil wordt gehouden. Ook worden de cultuurhistorische en landschappelijke kwaliteiten en de recreatiemogelijkheden behouden en ontwikkeld.

Het landschap is ook het decor voor recreatie en ontspanning van de inwoners en bezoekers van Woerden. Voor recreatief gebruik is een goede ontsluiting een belangrijke voorwaarde, waardoor fietsend, wandelend en varend van het landschap kan worden genoten. Het fiets- en wandelpadennetwerk van Woerden wordt goed gebruikt, maar vertoont nog een aantal 'missing links'. Vooral het westelijk poldergebied biedt weinig doorsteekmogelijkheden en het boerenland is over het algemeen niet doorkruisbaar. Voor recreatievaart zijn de Oude Rijn, de Grecht en de Lange Linschoten van betekenis.

(uit de Omgevingsvisie Woerden)

Vanuit het landelijke klimaatakkoord is sinds september 2022 het Aanvalsplan Landschap gelanceerd. Het doel is om 10% van het landelijk gebied in te richten voor groene en blauwe landschapselementen. Het plan verhoogt de landschappelijke kwaliteit en diversiteit van het Nederlandse landschap.

Kleine landschapselementen zoals poelen, knotwilgen en lanen maken het landschap aantrekkelijk en afwisselend en geven het landschap haar eigen specifieke identiteit. De provincie Utrecht heeft dan ook beleid om waardevolle landschapselementen te beschermen. De provincie heeft een eigen landschaps-uitvoeringsplan en subsidieregeling om kleine landschapselementen aan te leggen of te herstellen. De subsidie gaat naar de agrarische collectieven om dit mogelijk te maken. Woerden is al bij deze subsidieregeling van de provincie aangesloten.

Het landelijke gebied is momenteel enorm in beweging. Naast de energietransitie staan we nu ook aan het begin van de landbouwtransitie (o.a. stikstof, bodemdaling) en is er behoefte aan bouwlocaties voor nieuwe woningen. Het landschap vormt de onderligger van de puzzel waar op alle opgaven in het landelijk gebied ingepast moeten worden. Ook het waterschap heeft een belangrijke rol in het gebied. Zo gaan zij over het polderpeil, over de veiligheid van het gebied (droge voeten), hebben ze een opgave voor schone sloten binnen de kaderrichtlijn water en kunnen ze bijdragen binnen thema's als recreatie, natuurontwikkeling en erfgoed.

Erf en terrein inrichtingsplan

Bij de aanvraag omgevingsvergunning kan de gemeente om een erfinrichtingsplan vragen. In zo'n plan wordt aangegeven hoe de nieuwbouw of ingreep landschappelijk wordt ingepast. Hierbij moet onder andere rekening worden gehouden met de plaatselijke landschaps- en natuurwaarden.

In elke provincie zijn ervenconsulenten werkzaam. Het zijn deskundigen op het gebied van het gebruik en inrichting van vooral boerenerven. Voor de provincie Utrecht is het ervenconsulentenschap ondergebracht bij MooiSticht. Zie

www.mooisticht.nl/ervenconsulent.nl. Een erfinrichtingsplan mag natuurlijk ook door een landschapsarchitect of -adviseur gedaan worden.

- De gemeente Woerden heeft haar polders laten waarderen door RAAP in 2022. Kwaliteitscriteria zijn: belevingswaarde (herkenbaarheid), intrinsieke waarde (zeldzaamheid, kenmerkend, gaaf), contextuele waarde (samenhang). Indien een polder hoog gewaard betekent dat niet direct dat er niets mag. In overleg wordt nagegaan wat er kan en hoe het kan. Aanvullend is opdracht gegeven om de belevingswaarden van onze polders te beschrijven.

- De gemeente Woerden is aangesloten bij de U10 waarbij thema's besproken worden als Groen Groeit Mee en de bossenstrategie.
- Daarnaast is er in de omgevingsvisie aangegeven hoe we om willen gaan met het landelijk gebied en is de gemeente Woerden aangesloten bij het Platform Kleine Landschapselementen.

2.3.2 Groen erfgoed binnen de kernen

Ook binnen de kernen zijn historische groen aanleggen te vinden. We kennen begraafplaatsen, parken, verdedigingswerken, bijzondere plekken of bomen met een verhaal. Het landgoed Bredius bestaat in 2024 al 200 jaar. Net als bouwwerken kan groen een lange geschiedenis met verschillende fasen van aanleg hebben of een architect van naam. Ook hier is tuin- of cultuurhistorisch onderzoek van belang.

Het is goed om ook binnen de kernen het groen met een bijzondere geschiedenis of verhaal te inventariseren. Dit kunnen we goed met onze bewoners en organisaties oppakken. Het is immers de mens die betekenis aan het erfgoed geeft. Doel is: hoe kunnen we dit groen beheren maar ook benutten? Hoe kunnen we ook deze verhalen verder vertellen?

Beschermde bomenlijst

Bomen met een bepaalde status of bijzonderheid kunnen in aanmerkingen komen voor een plek op de beschermde bomenlijst. De vorm, de omvang en de standplaats zijn de criteria waarop de beeldbepalende waarde (opvallend / schoonheid / in het oog springend) wordt bepaald. De boom is door zijn verschijningsvorm beeldbepalend en onvervangbaar voor het karakter van de omgeving. De boom kan ook een bijzonder plaats innemen in de geschiedenis (cultuurhistorische waarden) of een landschappelijk waarde hebben. De boom kan aangeplant zijn bij een bijzondere gebeurtenis, behoren bij stads- of dorpsgezicht of dendrologisch waardevol zijn.

De boom moet altijd gezond zijn om de lijst te komen en voldoende levensverwachting hebben.

Bomen op de lijst mogen niet zonder kapvergunning worden verwijderd. Daar staat tegenover dat de gemeente de boom regelmatig controleert op gebreken en dat er mogelijkheden zijn voor een bijdragen en hulp bij het onderhoud.

ACTIES - GROEN ERFGOED

- 2024 belevingswaarde polderwaarderingen beschrijven en vervolgens vaststellen en verankeren
- Inzet op realisatie en herstel van kleine landschapselementen in samenwerking met provincie en ANV.
- Onderzoeken of er ook een kans is om eerder verloren gegane kwaliteiten te herstellen
- Input leveren in project(en) toekomst landelijk gebied
- 2024 bestaat Landgoed Bredius 200 jaar – faciliteren met netwerk
- Inventariseren cultuurhistorisch groen binnen de kernen

2.4 Actuele onderwerpen

2.4.1 Energietransitie

Uit WEGWIJZER - STAMU 2022

Om de energietransitie en verduurzaming van gebouwd erfgoed in goede banen te leiden en te voorkomen dat cultuurhistorische waarden verloren gaan, is het van belang om hiervoor beleid en regels op te stellen. Te denken valt aan specifiek beleid ter stimulering van de (verantwoorde) verduurzaming van monumenten of maatwerkregels voor zonne-energie in beschermde gezichten.

De energietransitie, klimaatadaptatie en de woningbouwopgave zijn van grote invloed op het landschap en monumentale bebouwing. Bij deze ontwikkelingen is het van belang zorgvuldig om te gaan met het erfgoed en landschap en dit mee te nemen in planvorming.

Maatregelen om de energievoorziening te verduurzamen kunnen een grote impact hebben op cultureel erfgoed. Denk aan het effect van windturbines op het landschap en de kwaliteit van de leefomgeving of de impact van de aanleg van zonnenvelden op het archeologische erfgoed. Verduurzaming en energiewinning hoeven echter niet altijd een negatief effect op het cultureel erfgoed te hebben, mits vooraf zorgvuldig naar de diverse erfgoedwaarden wordt gekeken en daarbij de juiste uitgangspunten of kader worden toegepast. Deze maatregelen kunnen ook gebruikt worden om verdwenen kwaliteiten te herstellen.

Er wordt rekening gehouden met het cultureel erfgoed bij ontwikkelingen rondom de energietransitie. De erfgoedambtenaar is aanwezig bij diverse vergaderingen om het erfgoed onder de aandacht te brengen en / of levert input aan.

Er wordt in de gemeente bij de energietransitie rekening gehouden met archeologie, zoals bij versterking van het bodemarchief door maatregelen. De archeologische verwachting- en beleidskaart biedt hiervoor uitkomst als kader voor ontwikkelingen. Bij windturbines en/of zonnenvelden wordt er in de gemeente ook rekening gehouden met de impact op het cultuurhistorisch landschap. Daarbij wordt er in de situatie van windturbines ook over de eigen gemeentegrenzen heen gekeken. Verder is bij de inpassing aandacht voor landschapsbeleving, landbouw en natuur. De verschillende puzzelstukken bepalen wat er in een polder mogelijk is bij de ontwikkeling van nieuwe energie en op welke manier dat ingepast kan worden.

2.4.2 Erfgoeddeal

De ErfgoedDeal is een afspraak voor- en door dertien partners, bestaande uit maatschappelijke organisaties en overheden, met als ambitie een waardevolle leefomgeving voor de toekomst. De projecten of initiatieven richten zich op een drietal hoofdthema's: Klimaatadaptatie, Energietransitie & duurzaamheid en Stedelijke groei en krimp. Het programmabureau heeft aansprekende voorbeelden gezocht van plekken die gaan veranderen en waar erfgoed een rol van betekenis kan spelen. Door hier cultuurhistorisch onderzoek naar te doen, kan het verleden als inspiratie dienen voor nieuwe oplossingen, maar kunnen ook oplossingen uit het verleden weer hersteld of teruggebracht worden.

De ErfgoedDeal liep aanvankelijk tot eind 2022, maar is verlengd voor de periode 2023-2025. www.erfgoeddeal.nl

De projecten worden gevolgd om hiervan te leren en ons te laten inspireren.

2.4.3 Wateropgaven

De Nederlandse geschiedenis is een verhaal van water. Het landschap is door waterbeheer gevormd. Gemalen, kanalen en sluisen tonen onze inventiviteit en pogingen om het water naar onze hand te zetten. De omgang met water en de ingrepen van vroeger kunnen kennis leveren voor opgaven van nu. Daarom onderzoeken de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en de Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA, het kenniscentrum voor de waterschappen) hoe kennis over de bodem, het watersysteem en cultuurhistorie voordelen oplevert voor de opgaven van vandaag en morgen.

De projecten worden gevolgd om hiervan te leren en ons te laten inspireren.

Jaagpad Harmelen

3. Het verhaal van Woerden – immaterieel erfgoed

Het vertellen van het Verhaal van Woerden raakt veel beleidsterreinen: recreatie & toerisme, ruimtelijke ordening, sociaal domein - positieve gezondheid.

Het vertellen van een verhaal kan in vele vormen: exposities, informatiebordjes, structuren in ontwikkelingsgebieden, straatnaambordjes, oral history, storytelling, boeken etc.

Het koppelen van geschiedenis aan een persoon en aan een plek versterkt het verhaal (erfgoed prikken). Bijvoorbeeld de Reformatie – Jan de Bakker – Kasteel, Petruskerk, Luthersekerk.

De geschiedenis van Woerden, vanaf het allereerste begin tot aan de huidige tijd, bestaat uit oneindig veel verschillende verhalen. Een redactie van Woerdense vrijwilligers selecteerde ruim veertig vertellingen die samen Het Verhaal van Woerden vormen. Het Stadsmuseum is ambassadeur van Het verhaal van Woerden en brengt, samen met de andere culturele instellingen, de geschiedenis van de stad bij een groot publiek onder het voetlicht.

Je leest de verhalen op www.verhaalvanwoerden.nl

Voor de gemeente ligt de focus op de Romeinse geschiedenis en op de vestingstad aan de Oude Hollandse waterlinie.

Woerden is de stad der schepen. Er zijn acht (onderdelen van) romeinse schepen gevonden. Het Castellum is een rijksmonument dat onderdeel uitmaakt van het Unesco Wereld erfgoed: Germaanse Limes. Woerden was grensstad aan de Limes.

De vesting Woerden met haar grachten (singel) en bastions is nog goed beleefbaar. Ook de stratenpatronen in de binnenstad komen overeen met de stratenpatronen uit de tijd van de Oude Hollandse Waterlinie. Woerden was grensstad aan de linie.

Immaterieel erfgoed zijn cultuuruitingen die door erfgoedgemeenschappen worden beleefd als erfgoed en hen een gevoel van identiteit en continuïteit geven. Dit immaterieel erfgoed wordt steeds opnieuw vormgegeven in samenhang met maatschappelijke veranderingen en in interactie met de sociale omgeving en van generatie op generatie doorgegeven.

www.immaterieelerfgoed.nl

De Koeiemart is specifiek Woerdens erkend immaterieel erfgoed. De Koeiemart barst van de tradities. Maar er zijn ook steeds nieuwe uitingen zoals bijvoorbeeld de Koeiemart-films, de tentoonstelling gekOEsterd, de koe in het logo van de Cultuurprijs 2022 etc. De gemeente kent meer landelijk benoemd immaterieel erfgoed. Het is de vraag hoe hiermee om te gaan. De gemeenschap speelt hier een belangrijke rol in.

3.1 Divers en inclusief erfgoed

Erfgoed is voor iedereen en vormt datgene wat mensen van belang vinden van hun geschiedenis en historische gedachtegoed om te vertellen, te behouden en te laten zien. Het is belangrijk dat het erfgoedbeleid de brede diversiteit van de Woerdense samenleving representeert. Daarbij moet er ruimte zijn voor onderlinge verschillen en de herkenbaarheid daarvan. Het opstarten van de dialoog en de thema's bespreekbaar maken is de eerste stap. Dit kan zorgen voor een breed gedragen uitwisseling van (elkaars) erfgoed en gedachtegoed vanuit meerdere perspectieven.

In het Verdrag van Faro is meerstemmigheid een belangrijk uitgangspunt. Bij het verkennen van dit thema voor de toepassing van het Verdrag in Nederland kwam de vraag op hoe we in Nederland omgaan met het erfgoed van inwoners met een migratieachtergrond. In hoeverre heeft dit erfgoed een plek binnen heersende erfgoedopvattingen en in de praktijk van de erfgoedsector? Erfgoed is vaak onzichtbaar of ontbreekt. De geschiedenis van mensen met een migratieachtergrond is vaak niet opgeschreven en er zijn vaak weinig fysieke overblijfselen of tastbare bronnen voor het erfgoed van arbeidsmigranten.

Woerden staat open voor een inclusief en divers erfgoed en wil graag horen welke ideeën hierover leven. Er is na al veel aandacht voor de Molukse gemeenschap. Op de website www.verhaalvanwoerden.nl is het verhaal 'Molukse Woerdenaren' te vinden. In 2021 is een plaquette onthuld bij de kazerne, één van de woonplekken van de Molukkers bij aankomst in Woerden. In 2022 is een straatnaam toegekend aan Dr. Chris Soumokil. In 2022 hebben de KNIL-graven in Woerden een bijzondere status gekregen. Het Stads museum zal op de verbouwde zolder vanaf 2023 aandacht besteden aan dit verhaal, maar ook aan andere migranten in Woerden. Op eerder genoemde website www.verhaalvanwoerden.nl staat het verhaal 'multicultureel Woerden'. Andere vormen van vertellen moeten nog onderzocht worden.

3.2 gemeentelijke cultuurgoederen

De Erfgoedwet omschrijft cultureel erfgoed als "...uit het verleden geërfde materiële en immateriële bronnen, in de loop van de tijd tot stand gebracht door de mens of ontstaan uit de wisselwerking tussen mens en omgeving, die mensen, onafhankelijk van het bezit ervan, identificeren als een weerspiegeling en uitdrukking van zich voortdurend ontwikkelende waarden, overtuigingen, kennis en tradities, en die aan hen en toekomstige generaties een referentiekader bieden."

Een verzameling cultuurgoederen bestaat uit objecten die vanuit cultuurhistorisch of wetenschappelijk oogpunt bij elkaar horen.

Het aanwijzen van cultuurgoederen en/of beschermde verzamelingen op gemeentelijk niveau biedt weliswaar geen juridische bescherming, maar geeft wel een symbolische erkenning van de cultuurhistorische waarde van het goed of de verzameling voor de gemeente en draagt ook bij aan draagvlak en de bekendheid van het erfgoed in het algemeen.

Cultuurgoederen worden in Woerden beheerd door het Stads museum Woerden en door het Regionaal Historisch Centrum Rijnstreek en Lopikerwaard. Het is van belang om een goed depot te hebben voor het beheer van onze cultuurgoederen met voldoende ruimte, faciliteiten en een goed klimaat.

Ook in het provinciaal depot zijn cultuurgoederen uit Woerden te vinden.

3.3 Maritiem erfgoed

De provincie Utrecht heeft een inventarisatie uitgevoerd. Zij gaat zich inzetten om het maritiem erfgoed nóg beter bekend te maken en om het - waar mogelijk - in provinciaal beleid gebruik mee te nemen en om het functioneel gebruik waar mogelijk te verbeteren. Maritiem erfgoed bestaat niet alleen uit varend erfgoed, maar ook uit havens, werven, vaarwegen en immaterieel erfgoed zoals de bijbehorende verhalen, tradities en ambachten. Het belangrijkste knelpunt dat uit de inventarisatie naar voren kwam, is dat het ontbreekt aan beschermende wetgeving (monumentenzorg), maar ook de beperkte financieringsmogelijkheden en het opvolgingsvraagstuk zijn punten van zorg.

- Ontstaansgeschiedenis Woerden is verbonden met de Oude Rijn
- Er zijn 8 romeinse schepen gevonden in Woerden; hoeveel liggen er nog verborgen?
- In Woerden is een deel van de Emmakade bestemd voor historische schepen.
- In Harmelen en Woerden zijn de jaagpaden en rolpalen maritiem erfgoed

3.4 erfgoedvrijwilligers

Vrijwilligers zijn onmisbaar in de erfgoedsector. Vele vrijwilligers zetten zich in om ons erfgoed te beheren, toegankelijk te houden en beleefbaar te maken. Er is heel veel waardering voor de mensen die zich hier zo voor inzetten.

De diverse vrijwilligersorganisaties weten elkaar goed te vinden. Het is belangrijk om activiteiten af te stemmen om een meerwaarde te creëren.

We moeten wel opletten dat we maatschappelijke vraagstukken niet op laten lossen door vrijwilligers. De gemeente moet ook haar verantwoordelijkheid nemen. Is het fair practice om taken aan vrijwilligers over te laten?

Een ander aandachtspunt is dat veel initiatieven worden opgepakt en gerealiseerd zonder aandacht te schenken aan het verdere beheer en de daarvoor benodigde budgetten.

Op de website www.erfgoedvrijwilliger.nl is veel informatie te vinden en worden trainingen aangeboden. Ook het Landschap Erfgoed Utrecht biedt cursussen en workshops aan. [Cursussen en workshops \(landschaperfgoedutrecht.nl\)](http://Cursussen%20en%20workshops%20(landschaperfgoedutrecht.nl))

ACTIES – VERHAAL VAN WOERDEN

- Inventariseren immaterieel erfgoed samen met partners
- Aandacht voor inclusief en divers erfgoed
- Beheer van diverse objecten in de buitenruimte ondersteunen met een budget.

Erfgoedpartners – Verhalenvertellers

Stadsmuseum Woerden

Stadsmuseum Woerden stelt zich ten doel het cultuurhistorisch erfgoed van de woongemeenschappen in de gemeente te bewaren en alle vormen van kunst bij een breder publiek te introduceren. Daarom exposeert, verzamelt en conserveert het objecten met betrekking tot lokale geschiedenis, folklore en kunst.

Het Stadsmuseum organiseert rondleidingen, online kunstkijken, workshops, kinderactiviteiten.

Stichts-Hollandse Historische Vereniging

Doel van de vereniging: Het bevorderen van het onderzoek naar en de belangstelling voor de geschiedenis van het Stichts-Hollandse grensgebied.

Dit gebeurt door:

- Het verenigings tijdschrift, lezingen, excursies
- Publicaties en beheer website www.hetverhaalvanwoerden.nl
- Werkgroep Historisch onderzoek en genealogie
- Werkgroep Oral History
- Werkgroep Storytelling
- Werkgroep Educatie

Gilde Woerden

- Meerdere opties qua rondleidingen met gids via VVV
- Leuke speurtochten voor kinderen op een tablet via VVV
- Gids bij begraafplaats Hogewal

Stichting Watererfgoed Groot Woerden

heeft als doel het in oorspronkelijke staat brengen van de gemalen in Kamerik en in Papekop.

Voor het stoomgemaal in Kamerik betekent dit het herstel van de technische installaties zoals de stoommachine, de elektromotor en de centrifugaalpomp en de bijbehorende grond met waterwerken, zoals het in 1953 was. En bijvoorbeeld ook het herstel van het ketelhuis en de herbouw van de kolenloods. Voor het dieselgemaal in Papekop betekent dit onder meer het herstellen van het gemaal in de oorspronkelijke staat en het opnieuw zichtbaar maken van de oude watergangen.

Het gemaal in Kamerik is zaterdagochtend open voor bezoekers.

Stichting Landgoed Bredius

maakt zich sterk voor het behoud van de landschappelijke, natuurlijke en cultuurhistorische waarden en voor de versterking van het landgoed als een plek van rust, educatie, recreatie en ontmoeting.

De stichting is een vrijwilligersorganisatie. Meer dan tachtig vrijwilligers leveren wekelijks een bijdrage in het beheer van het landgoed. De natuurorganisaties IVN, KNNV en het NME-Centrum InBredius zijn betrokken met hun inventarisaties van insecten en paddenstoelen, landschapsonderhoud en activiteiten voor de jeugd. NuDoen! Groen, een onderdeel van Abrona, geeft er mensen met een beperking door onderhoud aan het groen een gewaardeerde dagbesteding.

Stichting Open Monumentendag

Organiseert jaarlijks de activiteiten op en rond de landelijke Open Monumentendag. Op de vrijdag vindt de Klassendag plaats. Basisschoolleerlingen bezoeken en aantal monumenten en leren meer over de geschiedenis van deze plekken. De KUVU en het Gilde zijn belangrijke partners.

Woerden Marketing

Dagelijks laat Woerden Marketing het aanbod zien voor bewoners en bezoekers. Zowel lokaal en regionaal, als nationaal en internationaal.

Historische Spelen Woerden

Elke drie jaar voert de Stichting Historische Spelen Woerden een groots muzikaal theaterspektakel op. Deze voorstellingen worden uitgevoerd door spelers en vrijwilligers uit Woerden en omstreken.

4. Beleving, participatie en draagvlak

4.1 Beleving

4.1.1 De Open Monumentendag

De Open Monumentendag (september) is een uitgelezen moment om monumenten onder de aandacht te brengen. Woerden boft met haar Stichting Open Monumentendag Woerden die samen met de Stichting Kunstzinnige Vorming (KUVVO) en het Gilde Woerden ook nog eens Klassendag voorafgaand aan de Open Monumentendag organiseert. Groepen 7 en of 8 bezoeken monumenten. Dat zijn meer dan 1.000 leerlingen!

4.1.2 De Nationale Archeologiedagen

De Stichting Nationale Archeologiedagen wil met een evenement van drie dagen per jaar (juni) het grote publiek kennis laten maken met archeologie. Dat gebeurt op allerlei manieren. Denk bijvoorbeeld aan het vertellen van verhalen, openstelling van depots, lezingen, publieksopgravingen, of een „gewone“ open dag bij een opgraving. In 2023 is hier met de (erfgoed)partners aandacht aan besteed en is een puzzeltocht ontwikkeld.

4.1.3 De Maand van de Geschiedenis

In oktober is de Maand van de Geschiedenis. Een goed moment om met diverse partners aandacht te geven aan onze rijke geschiedenis.

4.1.4 Erfgoededucatie

Bij erfgoededucatie onderzoeken kinderen erfgoed, het liefst in hun eigen gemeente. Ze worden uitgedaagd om hun eigen omgeving met andere ogen te bekijken. Erfgoed verbindt leerlingen met hun omgeving, met hun achtergrond en het ontwikkelt hun identiteitsbesef en cultureel (zelf)bewustzijn. Rondom erfgoededucatie is de KUVVO in samenwerking met het Stedsmuseum actief, zo is er een onderwijsprogramma gemaakt rond de vaste tentoonstelling 'Verhaal van Woerden'.

De Stichting Hollandse Historische Vereniging geeft les aan het voortgezet onderwijs over de plaatselijke geschiedenis. Daarnaast zijn vele vrijwilligers in of rond monumenten actief.

4.1.5 Recreatie en Toerisme

Erfgoed vormt een meerwaarde voor inwoners, toeristen en recreanten, maar ook voor het vestigingsklimaat van ondernemers in de gemeente. In de voorbereiding op de Agenda Recreatie en Toerisme 2023 -2028 kwam dit ook duidelijk naar voren. Tijdens de thema-avond werd op de vraag 'waarmee moet de gemeente zich de komende tijd meer bezig houden' als belangrijkste punt aangegeven: 'aandacht voor beleefbaar cultureel erfgoed.

In de gemeente zijn diverse borden met informatie (en QR-codes), routes, elementen als VR-palen, schanskorven, kunstwerken die verwijzen naar historie. Gelukkig hebben we een actieve groep vrijwilligers bij het Gilde Woerden die de verhalen levendig vertellen. Het Stedsmuseum Woerden is de professional die de verhalen van Woerden op diverse wijzen vertelt.

ACTIES/URGENTIE - BELEVING

- Met erfgoedpartners samenwerken aan beleving. Aandacht voor eigenaarschap en beheer.
- bij projecten RO en R&B budget in begroting opnemen voor Cultuurhistorisch onderzoek en beleving (percentage of vast bedrag)

4.2 Verdrag van Faro

Het Europese Verdrag van Faro stelt de mens en de samenleving centraal in relatie tot erfgoed. Het gaat met name om de sociale waarden van erfgoed en het recht op toegang tot dit erfgoed. Welke betekenis heeft erfgoed voor de mensen die er mee in aanraking komen? Wat zijn de verschillende betekenissen van de locatie, het voorwerp of de traditie vanuit het perspectief van verschillende mensen en groepen? Het verdrag benadrukt juist deze maatschappelijke waarde van erfgoed. Erfgoed wordt beschouwd als een verbindende waarde. Het verdrag heeft een nauwe relatie met divers en inclusief erfgoed.

www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/erfgoedparticipatie-faro

Voor financiering van losse praktijkprojecten blijven de Rijksfondsen, zoals het Mondriaanfonds en het Fonds voor Cultuurparticipatie, het loket.

Zowel op het gebied van de fysieke leefomgeving als op het gebied van beleving en educatie doen we graag een beroep op de kennis van onze inwoners en instellingen. De Stichting Hugo Kotestein en de Stichting Hollandse Historische Vereniging vaardigen gezamenlijk één lid af voor de commissie Ruimtelijke kwaliteit en Erfgoed. In de Vestingraad Woerden (binnenstad) zijn de erfgoedpartners/verhalenvertellers vertegenwoordigd door twee personen.

Jaarlijks vindt een bestuurlijk overleg plaats met de Stichting Hugo Kotestein over diverse ontwikkelingen. De Stichting kent de werkgroepen Harmelen, Kamerik, Woerden en Zegveld en brengt gevraagd en ongevraagd advies uit.

Ambtelijk worden de contacten met diverse organisaties warm gehouden om ontwikkelingen te volgen en samenwerking te bevorderen.

Voorlichting en informatievoorziening naar inwoners en andere belanghebbenden is van groot belang. De website www.woerden.nl biedt een pagina gewijd aan Monumenten met doorverwijzingen naar o.a. de informatie over Woerden op monumenten.nl

ACTIES - BEWUSTWORDING

- Monumenteneigenaren hebben nog steeds perceptie dat er niets mag. In 2024 wordt gestart met een digitale nieuwsbrief **Editie Erfgoed**
- Jaarlijks een netwerkbijeenkomst met erfgoedpartners en/of eigenaren – breed uitnodigen
- Educatie – via KUVU en de SHHV in Woerden leren schoolkinderen de geschiedenis van hun stad kennen.

4.3 Draagvlak

Cultureel erfgoed kan worden ingezet om draagvlak voor ruimtelijke ontwikkeling te vergroten. Als mensen begrijpen hoe het landschap en de bebouwde omgeving ontstaan zijn, kan dat voor meer betrokkenheid zorgen. Het verhaal van de plek is dan een katalysator voor gesprek en samenwerking tussen ruimtelijke initiatiefnemers en andere betrokkenen, zoals omwonenden.

5. Actieplan op het gebied van Cultureel Erfgoed 2024 – 2030

OMGEVINGSWET – FYSIEKE LEEFOMGEVING

- Gemeentelijk erfgoedregister opstellen conform het nog op te stellen landelijke format
- Cultuurhistorische Waardenkaart karakteristieke objecten beschermen via erfgoedverordening (inhoudelijke aanpassing). Uiteindelijk kunnen deze regels geïmplementeerd worden in het omgevingsplan.

ARCHEOLOGISCH ERFGOED

- Archeologische beleidskaart juridisch bindend maken via parapluplan
- Kernzone en bufferzone meenemen in omgevingsplannen.
- UNESCO Werelderfgoed - 2023/2024 inventariseren wat er al is aan kennis, educatie en beleving en waar er verder behoefte aan is. Daar invulling aan geven. → **financiële gevolgen**

RELIGIEUS ERFGOED

- 2024 (en 2026) gesprekken voeren met kerken als daar behoefte aan is; tussentijds altijd bereikbaar voor een adviesgesprek.
- Kerken informeren over interessante bijeenkomsten RCE en andere organisaties

GEBOUWD ERFGOED

TOEZICHT EN HANDHAVING

- handhaving op erfgoed afdoende prioriteit te geven in de integrale handhavingsnota en het onderliggende uitvoeringsprogramma.

AANWIJZING NIEUWE MONUMENTEN → **financiële gevolgen**

- actualiseren gemeentelijke monumentenlijst (heroverwegen van de status van bestaande monumenten en ca. 45 objecten toevoegen)

DUURZAAMHEID EN ENERGIETRANSITIE

- monumenten eigenaren en organisaties als Duurzaam Woerden voorlichten en wijzen op mogelijkheid DuurzaamheidScan. Ook intern collega's meenemen in ontwikkelingen.
- Gemeentelijk beleid voor zonnepanelen of isolerende beglazing vaststellen

HISTORISCH ONDERZOEK

- Waar nodig cultuurhistorisch, bouwhistorisch en/of archeologisch onderzoek als start bij in ieder geval omgevingsplannen en grote projecten
- Toestemming vragen om het onderzoek te mogen gebruiken voor publieksbereik

CULTUURLANDSCHAP EN GROEN ERFGOED

- belevingswaarde polderwaarderingen beschrijven, vaststellen en verankeren
- Inzet op realisatie en herstel van kleine landschapselementen in samenwerking met provincie en ANV.

- Onderzoeken of er ook een kans is om eerder verloren gegane kwaliteiten te herstellen
- Input leveren in project(en) toekomst landelijk gebied
- 2024 bestaat Landgoed Bredius 200 jaar – faciliteren met netwerk
- Inventariseren cultuurhistorisch groen binnen de kernen – parken, begraafplaatsen

VERHAAL VAN WOERDEN

- Inventariseren immaterieel erfgoed samen met partners
- Aandacht voor inclusief en divers erfgoed
- Beheer van diverse objecten in de buitenruimte ondersteunen met een budget. → **financiële gevolgen**

BELEVING → financiële gevolgen

- Met erfgoedpartners samenwerken aan beleving. Aandacht voor eigenaarschap en beheer.
- bij omvangrijke projecten budget in begroting opnemen voor Cultuurhistorisch onderzoek en beleving

BEWUSTWORDING → financiële gevolgen

- Monumenteneigenaren hebben nog steeds perceptie dat er niets mag. Via digitale nieuwsbrief of Monumenten-café's informatie delen en in gesprek komen.
- Netwerkbijeenkomst erfgoedpartners elk najaar – breed uitnodigen en actuele onderwerpen belichten.
- Educatie – via de KUVU en de SHHV leren schoolkinderen de geschiedenis van hun stad kennen.

6. Gemeentelijke organisatie en financiën

6.1 capaciteit

De reikwijdte van aandachtsgebieden (in het ruimtelijk domein) waar erfgoed een rol speelt wordt steeds groter. Denk aan specialistische kennis over de verschillende vakgebieden als monumenten, archeologie en groen / landschappelijk erfgoed, maar ook de implementatie van de Omgevingswet inclusief het digitaal stelsel (DSO), duurzaamheidsvraagstukken, landbouwtransitie, energietransitie, kerkenvisies, participatie, recreatie, economie en nog veel meer. Het vraagt een integrale benadering ten aanzien van erfgoed en een bijpassende werkwijze. Veel gemeenten werken inmiddels al zo: de „klassieke erfgoedambtenaar“ is vervangen door teams met een generieke taakomschrijving die allemaal een deel van de taken rondom erfgoed op zich nemen.

Voor erfgoed is in Woerden in totaal 2.5 fte beschikbaar voor uitvoering en beleid (gebouwd, landschappelijk, beleving). Dit is verdeeld over vier medewerkers. Daarnaast wordt 450 uur per jaar een archeoloog ingehuurd via de ODRU.

Gelet op de toenemende taken is een structurele uitbreiding nodig. Om het proces rond het plaatsen van panden op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen zorgvuldig te doen is de komende drie jaar 300 uur per jaar extra formatie nodig. Een andere optie is uitbesteden.

6.2 financiën in alternatieven

	1.	2.	3.
	Basis + wettelijke taken	en beperkte ambities	optimaal
Gemeentelijke monumentenlijst			
Proces investeren, selecteren, beschrijven, plaatsing (ca. 20 uur per object) incidenteel	6 jaar 15.000	3 jaar 30.000	2 jaar 45.000
Budget subsidies verhogen	5.000,-	7.500,-	10.000,-
Publieksbereik			
Naar monumenteneigenaren	1.500,-	1.500,-	2.000,-
Naar inwoners en bezoekers	15.000,-	30.000,-	50.000,-
Beheer objecten buiten, websites, puzzeltochten en coördinatie	15.000,-	20.000,-	30.000,-

Bijlage 1 Wet en regelgeving

Dat erfgoed belangrijk is, blijkt wel uit het feit dat zowel rijk, provincie als gemeente er regelgeving over hebben. Hier volgen de belangrijkste:

RIJK

Erfgoedwet (1 JULI 2016)

Het is een integrale wet die betrekking heeft op de museale objecten, musea, monumenten en archeologie op het land en onder water. Samen met de toekomstige Omgevingswet maakt de Erfgoedwet een integrale bescherming van het cultureel erfgoed mogelijk.

De vuistregel voor de verdeling tussen de Erfgoedwet en de nieuwe Omgevingswet is: roerend cultureel erfgoed, het stelsel van certificering archeologische bedrijven en de aanwijzing van rijksmonumenten is geregeld in de Erfgoedwet. De aanwijzing van ruimtelijk cultureel erfgoed (stads- en dorpsgezichten en cultuurlandschappen) en omgang met het cultureel erfgoed in de fysieke leefomgeving komen in de Omgevingswet. Onderdelen van de oude Monumentenwet 1988 die later naar de Omgevingswet gaan, blijven van kracht tot die wet in werking treedt.

Erfgoed Telt (2018 – 2021 – heden)

Sinds 2018 hanteert het Rijk als erfgoedbeleid de beleidsbrief „Erfgoed Telt. De betekenis van erfgoed voor de samenleving“.

Het Rijk wil, behalve onder de aandacht brengen, beschermen en ontwikkelen, erfgoed benutten voor actuele ruimtelijke opgaven zoals de energietransitie, klimaatadaptatie, de bouw van nieuwe woningen in steden en in krimpgebieden.

Het beleid is uitgewerkt in 3 pijlers voor de erfgoedzorg van de toekomst:

1. De instandhouding van het erfgoed voor huidige en toekomstige generaties.
2. Het positioneren van erfgoed in de leefomgeving.
3. Aandacht voor de verbindende kracht: de sociale en maatschappelijke waarde van erfgoed.

De eerste pijler heeft onder andere geleid tot het vrijkomen van meer budget voor instandhouding en (grote) restauraties, de omzetting van de fiscale aftrek voor onderhoud aan rijksmonumenten naar een subsidieregeling, de stimulering van verduurzaming door de monumentensector en grotere investeringen in de instandhouding van en onderzoek naar archeologische monumenten.

Een resultaat van de tweede pijler is onder andere de ErfgoedDeal met overheden en maatschappelijke partners, waarbij ingezet wordt op de versterking en het gebruik van erfgoed bij ontwikkelingen.

De ratificatie van het verdrag van Faro is één van de belangrijkste zaken uit de derde pijler en stelt de mens en de samenleving en hun relatie met erfgoed centraal. Dit moet leiden tot meer en betekenisvollere participatie bij erfgoed, zowel op het vlak van vrijwilligers en deelnemers als ook bij ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving.

Omgevingswet

Per 1 januari 2024 wordt (mogelijk) de Omgevingswet van kracht. De Omgevingswet heeft als doel om de regels voor ruimtelijke ontwikkelingen te vereenvoudigen. Hierbij worden alle huidige regels die betrekking hebben op de fysieke leefomgeving

samengevoegd. De regels die betrekking hebben op cultureel erfgoed komen niet alleen terug in de Omgevingswet zelf, maar ook in alle onderliggende besluiten en regelingen.

De Omgevingswet heeft twee maatschappelijke doelstellingen:

- 1 Het bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit.
- 2 Het doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving ter vervulling van maatschappelijke functies.

Erfgoed is één van de waarden die de omgevingskwaliteit bepalen en speelt daarbij een belangrijke rol in één van de twee maatschappelijke doelstellingen van de Omgevingswet.

Volgens de Memorie van toelichting van de Omgevingswet heeft goede omgevingskwaliteit

betrekking op de kwaliteit van het cultureel erfgoed, architectuur, stedenbouw, landschap en natuur.

PROVINCIE

De Provincie Utrecht heeft meerdere rollen op het gebied van cultureel erfgoed.

1. De provincie is verantwoordelijk voor de regionale doorvertaling en uitvoering van landelijke regels en beleid op het gebied van ruimtelijke ordening, cultuurhistorie, natuur, water en landschap en heeft daarin een sturende rol richting gemeenten en waterschappen. Dat doet zij onder andere via de provinciale omgevingsvisie en omgevingsverordening en haar taken op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving, maar bijvoorbeeld ook als houder van het wettelijk verplichte provinciale archeologische depot. De provincie is ook 'hoeder' van het Unesco Werelderfgoed.
2. De provincie heeft een stimulerende en ondersteunende rol. In het "Cultuur- en erfgoedprogramma Provincie Utrecht 2020-2023. Voor Jong en Altijd" heeft zij vastgelegd hoe ze daar invulling aan geeft.
3. De provincie vervult een toezichthoudende rol op de gemeenten bij hun uitvoering van de wettelijk verplichte taken op het gebied van erfgoed, bijvoorbeeld ten aanzien van archeologie en rijksmonumenten.

Naast ondersteuning door de uitvoering van de Erfgoedmonitor en het Parelfonds, ondersteunt de provincie gemeenten en de erfgoedsector ook op andere manieren. Bijvoorbeeld door het uitvoeren van onderzoeken, het delen van kennis en het verstrekken van subsidies. Ook het STAMU en Landschap Erfgoed Utrecht maken deel uit van de ondersteuningsinfrastructuur van de provincie op het gebied van cultureel erfgoed in de fysieke leefomgeving. Daarnaast faciliteert de provincie het Erfgoed Expert Team, waarbij eigenaren terecht kunnen voor advies en hulp om te komen tot een duurzame en rendabele instandhouding en exploitatie van hun erfgoed.

Bronnen

Wegwijzer voor de toekomst - Gemeente Woerden (STAMU – provincie Utrecht, november 2022)

diverse websites